

▣ XV AIEJI ▣ **WORLD CONGRESS** ★ **CONGRÈS MONDIAL**

▣ III ESTATAL ▣ **CONGRÉS DE L'EDUCADOR SOCIAL** ★ **CONGRESO DEL EDUCADOR SOCIAL**

BARCELONA - 6-9 JUNY 2001

TAULA RODONA A2 MODELS TEÒRICS DE LES ÈTIQUES PROFESSIONALS

Martine Loiseau
Commission Ethique et Déontologie
du Conseil Supérieur du Travail Social
França

AMB EL SUPORT DE:

**Diputació
Barcelona**
xarxa de municipis

*Barcelona,
la ciutat de les persones*
Ajuntament de Barcelona

Socrates

AMB EL PATROCINI DE:

La necessitat de valors morals, de regles deontològiques i de plantejaments ètics no té res d'específicament contemporani i ha constituït des de fa molt de temps la base comuna de la convivència per als éssers humans.

Hi ha una cosa tal vegada pròpia del nostre temps: la necessitat recurrent de reafirmar-la i la por explícita que avui les seves referències ja no siguin prou pertinents i que aprofundim la distància entre els valors i les regles disponibles i les que la metamorfosi de les pràctiques humanes en els registres més fonamentals ha fet necessàries.

La reafirmació d'aquesta necessitat no exclou ni un dels camps d'activitat de la humanitat i troba la seva traducció més perceptible en l'aparició de disciplines que hi fan referència de manera explícita, com la bioètica, o d'instàncies creades amb aquest objectiu, com els comitès d'ètica o els comitès de control.

Redefinir, replantejar, reafirmar les postures ètiques i les regles deontològiques... pot semblar que l'acció social en tingui una necessitat més gran i una necessitat de traducció específica, si tenim en compte la multiplicació d'àmbits de reflexió, col·loquis o comissions, i les publicacions que el conjunt dels actors de l'acció social han consagrat a aquests temes al llarg dels darrers anys.

Em sembla que una preocupació contemporània àmpliament compartida, vinculada a una necessitat de traducció específica, constitueix el marc de les reflexions i plantejaments que avui vull presentar-vos.

Es tracta de treballs que, al llarg de tres anys, han desenvolupat els membres de la Comissió Ètica de les Pràctiques Socials i Deontologia dels Treballadors Socials que he tingut el plaer de presidir al llarg del seu mandat. La ministra de Treball i de la Solidaritat –aleshores la senyora Aubry– havia confiat aquest mandat al Consell Superior del Treball Social (CSTS).

A fi de fer-vos més comprensibles els debats, les reflexions i les propostes d'aquesta comissió en termes de sentit, de qualitat i de límits de les intervencions socials, em sembla necessari retornar breument al que és el CSTS i quins eren els termes del mandat que li havia estat confiat.

El Consell Superior del Treball Social l'havien concebut els professionals als anys setanta. Va néixer als anys vuitanta, a iniciativa de Nicole Questiaux. Va celebrar la primera sessió el 1984.

Instància consultiva situada a prop del ministre encarregat dels afers socials, el CSTS és un lloc central de reflexió, d'intercanvis i de propostes.

L'objectiu: ajudar el ministre o la ministra que tingui competència sobre l'acció social per dibuixar una idea més precisa dels problemes amb què topi

aquesta acció sobre el terreny. Compost pels actors representatius de l'acció social, permet fer arribar les anàlisis i les reflexions sobre l'acollida que reben les polítiques socials, tant per part dels professionals, dels empresaris, com de les administracions. Analitza les propostes que pretenen fer evolucionar les pràctiques socials i millorar els dispositius encarregats d'emprendre les polítiques socials.

La competència del Consell Superior del Treball Social abasta el conjunt dels temes que concerneixen el treball social, especialment l'exercici de les professions, excepte els punts relatius a la negociació i a l'aplicació dels convenis col·lectius. Concretament, vetlla per la formació dels professionals de l'acció social i les relacions internacionals en l'àmbit del treball social.

El CSTS comprèn seixanta-vuit membres titulars:

- Sis escollits
- Nou representants dels ministeris
- Quatre representants d'organismes de protecció social
- Dinou representants d'organitzacions sindicals
- Vint representants d'organismes de formació, d'aquells que contracten treballadors socials i d'usuaris.
- Deu personalitats qualificades escollides depenent de la seva competència en l'àmbit de l'acció social.

Tots aquests membres titulars i els suplents es designen per decret. El ministre presideix el CSTS, que escull d'entre els membres un vicepresident per a la duració del mandat (tres anys).

Dos o tres cops l'any el CSTS celebra sessió en assemblea plenària. No obstant això, per tal de preparar els informes que el ministre sol·licita sobre els temes que ha d'estudiar, el Consell es divideix en grups de treball presidits per un dels membres. Aquests grups de treball estan oberts a persones que no són membres del Consell, però els membres els requereixen com a experts, permanents o puntuals.

D'aquesta manera, al llarg dels darrers anys, hem tractat un cert nombre de temes, com l'ajuda a domicili, la intervenció social d'interès col·lectiu, la intervenció social d'ajuda a la persona, l'avaluació, les formacions del treball social a Europa, el treball social i educatiu als internats, les empreses i el treball social, la imatge dels treballadors socials, etc.

De cadascun d'aquests temes se'n fa un informe sotmès a l'aprovació del Consell i adreçat a tots els responsables socials. A alguns els dediquem una edició particular (en la documentació francesa, en les edicions de l'Escola Nacional de la Sanitat Pública, etc.).

Aquests informes serveixen de referència per afavorir l'evolució del treball social i en garanteixen els principis fonamentals. La intenció és contribuir a la innovació i l'experimentació de les pràctiques socials.

Al llarg dels darrers tres anys, hem estudiat tres temes:

- *Deontologia i ètica en el treball social;*
- *Violència: causes i tractament, vies de solució – la mediació;*
- *Noves tecnologies: ús i límits.*

El CSTS, però, pren partit igualment per la professionalització de les ocupacions joves, la definició dels termes referents al que és social en el si de la comissió terminològica que treballa juntament amb l'Acadèmia Francesa.

Els treballs del CSTS contribueixen a la redacció d'ordres i decrets que organitzen l'acció i n'afavoreixen el desenvolupament. Des de la llei de prevenció contra l'exclusió, la seva opinió és obligatòria en tots els textos relacionats amb les formacions.

El Consell té un paper essencial a l'hora d'emprendre les polítiques socials. Les seves propostes contribueixen a l'evolució de les representacions i les pràctiques. Els membres que l'integren han entès bé que han superat el caràcter formal que podria tenir la seva proposta al llarg de les primeres sessions, i ha obert un debat permanent sobre les pràctiques, els fonaments i les formes d'avaluació. El Consell Superior del Treball Social és, per tant, una forma de la democràcia.

Com he esmentat al principi, dels tres darrers temes confiats al CSTS un es referia a la deontologia i l'ètica en el treball social.

El mandat precisava que el CSTS determinés si l'exercici del treball social necessita la definició de regles deontològiques pròpies dels professionals del sector, si convé formalitzar-les en un codi i si cal designar una instància encarregada de respondre les preguntes plantejades com a conseqüència de les dificultats d'aplicació. Per tal d'aclarir aquestes qüestions, també ens hauríem de preguntar sobre el "paper de productor de norma dels treballadors socials i les institucions socials".

Avui us exposaré breument la gestió que la comissió ha encapçalat durant aquests tres anys: ens hem plantejat com a necessitat la definició dels termes del debat mitjançant una anàlisi de les figures de conflictes i un aclariment conceptual.

Tots els conflictes ètics no revelen un sol i únic problema. Tanmateix, sense pretendre reduir-ne la diversitat, podem esbossar una classificació que faciliti una aproximació raonada d'aquestes situacions. A partir de certes situacions recollides entre els professionals, ens ha semblat entreveure tres grans tipus de conflictes ètics.

1. L'OPOSICIÓ LLEI I ÈTICA

Si tenim en compte la sol·licitud d'ajut sobre el tema en qüestió, topem amb la llei o amb el deure de mantenir la llei. En aquest punt sorgeix el problema de la relació del professional amb la llei: és possible considerar la transgressió de la legalitat en nom dels principis ètics o una suspensió provisional de l'aplicació de la legalitat?

1.1. El conflicte d'Interessos dels Actors

L'interès material, moral, la seguretat, la sanitat, la integritat d'un subjecte que entra en contradicció estructural o provisional amb l'interès completament legítim d'un altre subjecte individual o col·lectiu.

Com induïm els professionals perquè tinguin en compte aquest antagonisme?

Com poden construir, amb vista a aquest tipus de situació, una posició professional?

1.2. El conflicte Metodològic i Ètic

Una gestió que emana d'un usuari, d'un altre professional o d'una institució es contradiu amb una forma d'aproximació o un sistema de referències teòriques o metodològiques d'un professional o d'un equip de professionals que es fa càrrec d'una situació?

Fins on pot arribar el professional en la seva adhesió a les seves referències?

Aquesta adhesió, no l'hem de reexaminar en virtut d'altres aclariments?

Sobre què es fonamenta un arbitratge en aquest tipus de conflicte?

Aquesta classificació no comprèn, ni de lluny, tota la diversitat de les experiències, dels camps d'exercici professional i de les situacions de conflictes ètics, però permet una primera localització d'aquests conflictes. Uns conflictes que sorgeixen a les zones veïnes i s'enfronten a lògiques de naturaleses diferents: la llei i la voluntat d'ajut, l'estratègia i la legalitat, els valors i les tècniques, etc., la complexitat que els caracteritza exigeix una reflexió professional i col·lectiva.

2. UN ACLARIMENT CONCEPTUAL

La comissió ha procedit a aquest aclariment per si mateixa, a fi de facilitar els intercanvis en la perspectiva d'una producció col·lectiva, però també per proposar al lector una aproximació comuna de conceptes el significat dels quals cal identificar bé. Sense ignorar el caràcter poc reductor d'aquesta postura metodològica, el grup considera, no obstant això, que la seva temptativa d'elucidació té la finalitat d'elucidar certes confusions que hem pogut constatar en el moment de la recerca.

2.1. Els Valors

En sentit filosòfic, es tracta de la recerca d'una certa perfecció, de l'ordre del que és just, del que és bell, del bé: en resum, el que hauria de ser en relació amb el que és. "*Els valors són els projectes i els ideals considerats per complir al millor possible amb la unitat del vincle social, que resisteix el que és efímer, la destrucció, el caos* (A. Chantreau: "*El concepte de valor i les seves filiacions*" a la revista **Reencontre**)". Segons una expressió dels filòsofs, el tema dels valors té en compte *la bona vida*.

L'etimologia de la paraula *valor* és antiga i deriva de l'arrel indoeuropea WAL que significa 'força' i 'potència'. Progressivament, el sentit s'estén al llarg de l'edat mitjana a 'valentia' i 'bravesa', després a 'conducta d'excel·lència'. Tanmateix, és a partir del segle XVIII que hi ha un canvi d'aplicació: passem de les persones als objectes posseïts i és en concret durant el segle XIX que el treball d'elaboració d'aquesta paraula s'ampliarà, en especial en l'àmbit de l'anàlisi de l'intercanvi comercial.

La teoria general del valor té cura de tot allò que pugui ser important per a qualsevol persona, des de qualsevol punt de vista i des de qualsevol context. El grup de treball defineix com a valor "*un principi de judici que expressa 'allò que importa'*".

Quan es refereixen constantment a un absolut, fins i tot a una transcendència, els valors depenen molt del medi sociocultural en què s'inscriuen i de la dimensió subjectiva que els encapçala. Aquesta tensió entre absolut i relatiu dels valors constitueix un dels fonaments essencials de la interrogació ètica.

2.2. La Moral

En sentit estrictament etimològic, ètica i moral tenen el mateix significat i són intercanviables. Tots dos mots, *ethos* i *mores*, d'on provenen ètica i moral, són en efecte la traducció l'un de l'altre en grec i en llatí. Moral procedeix efectivament de l'adjectiu llatí *moralis*, que és la traducció de la paraula grega *ethicos*.

La moral és un conjunt de judicis relatius al bé i al mal, destinat a dirigir la conducta dels humans, el que és propi d'una finalitat moral que, com tots sabem, consisteix a ser bo. "*Les teories morals les constitueixen dos components: una teoria del que és just, una teoria del bé*" (Canto Sperber a *Diccionari d'ètica i de filosofia*). La moral és un conjunt de prescripcions destinades a assegurar una vida en comú justa i harmoniosa.

A partir de Kant, que caracteritza la moral d'"imperatiu categòric", els filòsofs recuperen al seu torn la idea que la moral és l'àmbit de les normes teòriques i universals de la consciència. La moral és un conjunt de valors absoluts

l'observança dels quals constitueix un deure, una finalitat en si mateixa. Segons Comte-Sponville: *"anomenem moral el discurs normatiu i imperatiu que resulta del bé i del mal com a valors absoluts i universals; és el conjunt dels nostres deures"*. En conseqüència, qualsevol judici moral consisteix a comparar el que és amb el que hauria de ser. La moral crida a l'ordre i la disciplina.

Progressivament, la moral és objecte de discussió: *"La moral és únicament un mínim obligat [...] tan evidentment necessari com incapaç per si sol de satisfer-nos"* afirmen Comte-Sponville i Luc Ferry. A més a més, l'ús de la paraula moral és cada cop menys freqüent, i fins i tot hi ha ocasions en què hom la desacredita:

D'una banda, a les societats occidentals, a causa de l'ampliació de la laïcitat que culmina en el debilitament del poder de les religions, i també la caiguda d'algunes ideologies que, en conseqüència, ja no arrossegueu una dinàmica social.

D'altra banda, hi ha qui considera la moral massa categòrica, que remet a uns valors massa normatius, fins i tot obsolets; d'altres la veuen com un no universal o fins i tot una cosa imposada, que no respecta les cultures; finalment, hi ha qui la considera "burguesa".

2.3. La Norma

L'etimologia ens recorda que la norma, en el sentit original del terme, és per damunt de tot un instrument i més concretament un instrument de mesurament geomètric: norma ve del llatí norma: 'escaire'. Aquesta dimensió instrumental és molt present en els usos actuals de la noció.

També en un sentit molt emprat al llarg del segle XIX, la norma designa el caràcter regular d'un fenomen des del punt de vista de la seva freqüència d'aparició en l'espai i el temps. L'estudi d'aquesta regularitat, en el sentit estadístic del terme, és precisament el que fonamenta el projecte de *"Física Social"* d'A. Quetelet, un dels grans precursors de la sociologia contemporània.

El trànsit de la norma estadística a la norma imperativa és veloç: la norma és també l'instrument que possibilita l'activitat de jutjar, de discriminar allò que "fem" d'allò que "no fem", el que és lícit del que és il·lícit en la societat o en un grup social determinat. La norma és el que permetrà concretar el valor en l'acció quotidiana i alliberar-lo de l'empresonament en l'esfera dels ideals i dels principis.

Les normes tenen un paper de primer ordre en la vida dels grups socials i dels individus. Asseguren principalment unes funcions de cohesió, d'aculturació i de modelatge de les conductes. Són al centre dels problemes del canvi social. D'altra banda, abans que les normes, el que importa per entendre la manera

en què les societats es transformen són els processos de normalització. Aquests processos afecten particularment el treball social, "cos social en el treball" segons la fórmula de la revista *Esprit* (abril de 1972): el travessen com a totes les institucions i alhora constitueixen un vector essencial. Un dels reptes fonamentals de la reflexió i de la interrogació ètiques per part dels treballadors consisteix a obrir una bretxa en els processos de normalització que funcionen "a cegues" a l'interior de les pràctiques professionals i institucionals.

2.4. L'Ètica

Les bases ontològiques, metafísiques, religioses, que han perdut grans dosis d'influència, la crisi dels fonaments i de les referències imposa una reflexió ètica com a desconstrucció i reestructuració.

Fins i tot si no podem separar moral i ètica, que s'interfereixen, diguem que la moral està més aviat de part del que és social i l'ètica de part del subjecte, de l'individu. Aleshores, indiquem breument algunes posicions filosòfiques que remetien a molts caràcters de l'ètica:

- Segons Comte-Sponville, *"l'ètica és el conjunt reflex dels nostres desitjos. Per tant, una ètica respon la pregunta: com hem de viure? Sempre és particular d'un individu o d'un grup, és un art de viure"*.
- Quant a Paul Ricoeur, advoca per la primacia de l'equip per sobre de la moral. *"Defenso la idea que abans de la moral de les normes hi ha l'ètica del desig de viure bé [...]. Viure bé no es limita a les relacions interpersonals, sinó que també inclou la vida de les institucions"*.
- Jean-Bernard Paturet, filòsof, distingeix la complicació que generen l'organització i la funcionalitat de la complexitat on tot és irreductible a la suma de les parts, i considera que la complicació pertany més aviat a l'ordre de la moral, mentre que la complexitat revela l'ètica. Així, necessita considerar el tema des de dues vessants, segons si se situa de part del que és social i de la moral o de l'ètica: el subjecte social de dret i de deure (que defineixen un cert nombre de les seves identitats) i el subjecte ètic amb la seva singularitat (de l'ordre d'allò inassequible que escapa les identitats). Precisa: *"si rebutgem la complexitat, la intervenció social cau en la complicació que és paradoxalment simplificació"*.

L'ètica és normativa, però, al contrari que la moral, no la incorporen normes categòriques, sinó normes hipotètiques. La moral s'imposa a la humanitat des de l'exterior, l'ètica és interior. I és que com que és singular, és a dir, lligada al subjecte, és necessàriament plural en la societat.

Mentre que els filòsofs consenten a afirmar que la moral tendeix a la virtut, l'ètica tendeix a la felicitat i culmina en la saviesa. L'ètica no aporta una

resposta elaborada, però es presenta com una mirada humana i realitzable, el benestar existencial.

Finalment, segons Paul Ricoeur, inspirat en Aristòtil, l'ètica és: *"la mirada de la bona vida amb els altres i per a aquests en les institucions justes"*. Així, descriu tres moments culminants en la llar ètica:

- El de la relació amb si mateix: és la creença en la llibertat que permet quelcom més que patir els determinismes naturals i socials.
- El segon moment és el de la relació amb les persones properes que imposa el respecte i el reconeixement de la seva llibertat.
- El tercer moment és el de la relació amb terceres persones anònimes que exigeix la mediació d'institucions justes. L'estima d'un mateix dinamitza l'aspiració "a la bona vida": l'amistat, la sol·licitud, estimulen les relacions interpersonals; la justícia regeix les institucions necessàries en la vida social.

L'ètica és un plantejament sobre la pràctica. La carcassa d'aquestes referències ètiques ens permetrà emmarcar l'acció que no satisfarem mitjançant exhortacions normatives, respostes elaborades, "llistes per pensar". L'ètica es prova a l'acte i per això podem considerar-la una saviesa pràctica. En efecte, el que hi ha d'absolut i d'abstracte en la moral no és necessàriament compatible amb les situacions concretes, mentre que l'ètica és, segons la majoria dels filòsofs, una saviesa pràctica susceptible d'adaptar-se a cada situació.

L'obra ètica pertany a l'ordre incansable de les tasques en què mai no hi ha res definitivament experimentat o acabat. L'ètica proposa uns elements per facilitar una opció responsable i aclarida. Requereix un coneixement de la realitat diversa, mentre que la moral expressa un judici sobre les coses.

La commoció en el camp de les pràctiques socials: no hi ha dubte que l'evolució de les missions institucionals, el munt de dispositius, l'especialització de les intervencions, la forma de tractament de les informacions, la informatització dels fitxers han contribuït al llarg dels darrers anys a una renovació de plantejament ètic en el si de les diferents professions socials.

La noció ètica qualificada de professional pot semblar, per a alguns, la possibilitat de constituir la resposta susceptible de fonamentar l'acció de cada participant i de garantir la gestió institucional en la doble dimensió de missió i de responsabilitat de l'ens empresari. Tanmateix, la dificultat que planteja la definició de "l'ètica professional", quan volem aplicar-la al treball social, prové del fet que el seu ús sobre una base poc definida pugui ocultar alguns reptes en termes d'orientació del debat. "L'ètica professional" podria, en efecte, orientar cap a l'aprofundiment dels plantejaments personals dels treballadors socials en detriment del caràcter instituït del treball social. Ara bé, seria

completament possible fer-hi referència per avançar cap a una codificació en l'àmbit de les mateixes institucions en termes tant de contingut (definició de bones pràctiques), com de processos de plantejaments de la pràctica. Finalment, també seria possible partir dels mateixos termes per contemplar el desplegament d'una deontologia professional o interprofessional codificada.

2.5. La Deontologia

El terme deontologia prové del grec déon ('deure') i logos ('ciència'). A diferència de l'ètica, que posa un èmfasi especial en una visió del fet d'actuar bé, la deontologia proporciona una consciència dels límits, regles, normes. La deontologia precedeix el tema i l'acte, pertany a la regla instituïda. És la ciència dels deures professionals que inscriu la persona en un col·lectiu de referència.

Segons la concepció francesa, la deontologia constitueix un marc d'acció que cal desenvolupar de conformitat amb els valors que admet un cos professional i amb els usos professionals en vigor, segons el context social. La deontologia no es limita als sistemes reglamentaris més consumats (el codi), sinó que apareix des que reunim progressivament algunes regles de conducta en un conjunt formalitzat que construïm amb pretensions de coherència. Malgrat tot, la forma jurídica més consumada de la deontologia és el codi de deontologia.

Per tant, un codi de deontologia no té una funció únicament col·lectiva, sinó també política. Segons J.B. Paturet, el codi de deontologia professional comporta un sentit polític adreçat a les institucions, a la política, al conjunt de la societat.

Aquesta breu aproximació semàntica mostra com les concepcions varien segons les èpoques i són més o menys àmplies segons els autors. El mèrit és que aporten una tendència indicativa que, tanmateix, no roman paralitzada en una posició. D'aquesta manera, el debat resta obert. A més a més, cal analitzar les discussions que provoquen alhora en les diferents disciplines, en l'acció social i més concretament en el treball social.

3. PRINCIPALS REPTES I POSICIONAMENT DEL GRUP DE TREBALL

El conjunt de propostes i recomanacions emeses en aquest informe parteix d'alguns postulats que comparteixen els membres d'aquesta comissió i que defineixen el marc conceptual i operacional:

- La gestió ètica és un dels elements constitutius dels fonaments del treball social.
- La qüestió de la deontologia constitueix un bon tema en la mesura que tradueix la recerca d'identitat i la sol·licitud de referències dels treballadors socials. Tot i així, no pot constituir el registre únic de

resposta, si no és per concloure el plantejament *in situ* i el sentit del treball social que encarna.

- L'aclariment conceptual i en particular el que es basa en el dret, la moral, la ideologia, la deontologia i l'ètica és una necessitat. En efecte, permet, en comprendre les diferents formes de respostes que els éssers humans s'han donat per viure junts, copsar i traduir la tensió indispensable entre el compromís d'un subjecte singular i la seva submissió a les normes promulgades col·lectivament.
- Els treballs i les preconitzacions de la comissió s'inscriuran en un camp de discurs i d'accions relatives a l'ètica i a la deontologia en el treball social. El nostre objectiu compartit no és ni concloure ni controlar aquest procés, sinó contribuir en la reconstrucció d'algunes referències comunes.

Des de la comissió, ens hem proposat en primer lloc confirmar o tornar a confirmar alguns principis d'organització d'un camp normatiu de les pràctiques professionals de treball social d'avui i extreure'n algunes recomanacions d'abast general.

En segon lloc, i a fi que les preconitzacions realitzades siguin les més operacionals possibles, la comissió ha optat per adreçar-les de manera diferenciada als actors en millors condicions d'emprendre-les:

- Els treballadors socials
- Els centres de formació
- Els ens empresaris: Estat, col·lectivitats locals, organismes de protecció social i sectors associatius
- L'Administració de l'Estat

Algunes d'aquestes preconitzacions van ser motiu de rebuig segons el grau de responsabilitat d'aquests destinataris en vista a aquesta preocupació compartida.

Si l'ètica es redueix a una postura o fins i tot a una gestió de postura respecte a una escala de valors sense remetre'ls mai al context social que contribueix a fer-los recognoscibles com a tals, aleshores és probable que la condemnem a ser únicament un discurs tancat al servei d'una justificació i d'una autolegitimació professional o institucional. Sens dubte, és un dels límits essencials dels discursos manifestos com ara els codis o els informes concebuts com a instruments de producció d'un consens o de tractament de la contradicció i del confort mitjançant la moda de l'ètica professional i de la deontologia.

D'altra banda, però, el fet de plantejar la qüestió de la ideologia ens obliga a un replantejament de l'exigència d'una desconstrucció permanent de la relació imaginària que cada actor manté amb les condicions de producció de les

seves pràctiques. Aquesta exigència és possible a partir del moment en què analitzem la ideologia no com una totalitat tancada sobre si mateixa i sobredeterminada pel principi de coherència absoluta, sinó com un espai d'apostes i en joc (en el sentit gairebé mecànic del terme) on treballem les contradiccions. Com que en aquest espai hi ha joc i obertura, no podem reduir el moment ètic a una figura de la ideologia.

L'anàlisi que proposem s'inscriu en aquesta concepció dialèctica de les relacions entre ètica i ideologia, intenta concebre la responsabilitat ètica i deontològica a partir de la mediació de sis instàncies: el saber, la ideologia, la política, el dret, la institució i el subjecte. D'una banda, contempla la fonamentació de l'ètica com un procés permanent de descentralització, de desconstrucció, d'elucidació i, d'altra banda, demostrar que la seva integració en el si de les pràctiques remet a un treball de construcció col·lectiva i de formalització d'aquestes pràctiques.

3.1. Sobre aquesta base, el grup de treball del CSTS planteja els següents principis:

3.1.1. Si situem l'ètica sobre el registre del plantejament i del moment de l'acció per al subjecte i la deontologia sobre el registre de les regles instituïdes, dels deures professionals i de la inscripció en un col·lectiu de referència, podem afirmar el següent:

- La deontologia no pot respondre completament a la necessitat de postura i plantejament ètic del subjecte, la qual cosa implica que una formalització de regles professionals col·lectives, codis, arxius... no estalviarà a cap treballador social la dimensió de plantejament de la seva pràctica i actes propis en qualsevol postura ètica d'un subjecte.
- No contemplar cap forma instituïda que afavoreixi el plantejament ètic i la formalització de regles deontològiques que remetin a l'individu social només la responsabilitat d'aquesta postura social i política. Això implica que qualsevol pràctica professional d'intervenció social s'inscriu en unes normes i unes referències col·lectives i participa d'un espai polític democràtic.

3.1.3. Si l'efectivitat de les regles de conducta social no resideix tant en l'origen o la sanció com en l'adhesió que tenen per objecte mitjançant el cos social, podem afirmar que la dimensió multiforme de les respostes i la pluralitat dels actors de la producció normativa no constitueixen una debilitat, sinó un moment de riquesa productiva; a imatge d'una acció social que no es constitueix com a territori tancat sinó com a front obert d'accions, de pràctiques i de reflexions:

- Això implica que el dispositiu que hem de desplegar permet iniciar i organitzar els espais d'intercanvis i de reflexions on debatem i elaborem les significacions comunes.

- Tot plegat requereix que les diverses formalitzacions escrites (codis, informes, manifestos...) les pensem, analitzem, elaborem com a temptatives d'enunciació d'assegurament de les normes i de reafirmació explícita de les regles de conductes comunes.

3.1.3. Si la petició de referències ètiques i deontològiques travessa el conjunt de l'acció social, es manifesta depenent de les formes d'exercicis professionals i s'especifica respecte a les organitzacions de treball. Sí que existeix la petició, però adopta algunes figures diferents que cal diferenciar quan tenim en compte les respostes que hem d'aportar. Malgrat tot, els principis que tenen en compte les experiències professionals i s'articulen en els valors col·lectius i en les regles de dret tindran sempre més força i abast si els vinculem més a les finalitats de la missió que a la professió.

3.2. Extractes de les preconitzacions que ha dirigit la Comissió

3.2.1. *Als Facultatius de Camp.* La preocupació reiterada que se'n prenguin en consideració les preguntes i incerteses, lligada a la riquesa i a la diversitat de les instàncies iniciades i les formalitzacions escrites per intentar respondre a aquesta preocupació és aquí per donar testimoni de la força i de la presència tant individual com col·lectiva dels treballadors socials en aquesta dimensió de pregunta ètica i deontològica.

No obstant això, la comissió encara us vol recomanar privilegiar les dimensions:

- **Del subjecte** que resisteix les lògiques de control de la vida de l'altre
- **De la missió** que torna a demanar regularment els mètodes d'intervenció ("com ho fem") respecte de les finalitats de les accions portades a terme ("per què ho fem").

Vetllar perquè els temps i els espais indispensables a la confrontació i l'anàlisi de les pràctiques en les modalitats institucionals i ordinàries s'institueixin o mantinguin i no desapareguin en nom d'una "eficàcia gestora" o no s'exterioritzin en nom d'una "neutralitat de peritatge"; que restin com a garants d'una ètica de la pràctica quotidiana, procés d'elucidació, portador de sentit.

Reivindicar els marges de creativitat i d'invenció de les pràctiques com una postura ètica que cal tenir en compte col·lectivament i institucionalment.

3.2.2. *Als Centres de Formació,* a fi que garanteixin plenament l'elaboració d'una postura ètica i la transmissió de les regles deontològiques al llarg dels processos de formació que imparteixen, la comissió aspira que estiguin particularment pendents del següent:

- La presència d'aquesta dimensió en el conjunt de les formacions de treballadors socials i sense excloure'n cap *a priori*,
  - ni en termes de grau de qualificació,
  - ni en termes de vincle d'exercici professional.

Les dimensions ètiques i deontològiques no les consideràrem ni atribut de professions canòniques ni suplement de l'ànima del qual dispensàrem els responsables que s'enquadren i els gestors.

- Aportar, durant els ensenyaments dispensats, els continguts disciplinaris, jurídics i filosòfics, i les referències teòriques i històriques suficients per permetre a cada persona en formació adquirir les capacitats que diferencien els registres de l'ètica de la deontologia, de la ideologia i del dret, i localitzar les apostes professionals i polítiques que s'hi vinculen.
- Instituir o reforçar els temps d'anàlisi de pràctiques en el marc de les escoles i vetllar perquè en endegar l'alternança pedagògica escola/terreny integrem efectivament les dimensions ètica i deontològica. La generalització de les formacions dels formadors en el terreny en totes les filials professionals i tots els àmbits de qualificació podrà contribuir a la consecució d'aquest objectiu.
- Desenvolupar una oferta de formació contínua en aquests àmbits de direcció dels professionals de l'acció social (dirigents, treballadors, equips al terreny) per acompanyar i optimitzar la consideració de les dimensions ètica i deontològica a les institucions.

Els plans nacionals i regionals de formació, i també l'ensenyament impartit a la càtedra de Treball Social del CNAM, haurien de participar a l'hora de proporcionar el marc i el sentit a les posicions adoptades pels centres de formació.

3.2.3. *Als Empresaris (Estat, col·lectivitats territorials, organismes de protecció social i associacions)*

- Garantir la conformitat de les pràctiques professionals i institucionals amb l'exercici de les llibertats instituïdes per la constitució i dels drets definits per la legislació: única garantia vertadera de la consideració de "l'usuari" com a ciutadà.
- Contribuir a crear, en termes d'instàncies i de protocols, les condicions que permeten la interrogació de les pràctiques i l'emergència de les qüestions d'ètica. A aquest efecte:
  - assegurar el funcionament de les instàncies internes
  - afavorir els intercanvis amb l'exterior.

- Desenvolupar i facilitar concretament totes les formes democràtiques de participació individual i col·lectiva dels usuaris en les accions educatives i socials que els concerneixen.
- Considerar la redacció dels arxius i manifestos, l'elaboració dels projectes d'establiments i serveis, els procediments d'avaluació i de gestió de qualitat, i també de tots els processos d'explicació i de reafirmació dels principis i de les normes que subteixeixen les pràctiques.
- Impulsar les exigències de reclutament, les formes d'organització de treball i dels mètodes participatius que afavoreixen la construcció de referències comunes i de competències col·lectives.

3.2.4. *A l'Administració de l'Estat.* La comissió proposa atribuir al CSTS una missió permanent que permeti instituir:

- *Un centre d'interpel·lació* capaç d'emetre opinions sobre les qüestions que presentin un caràcter de producció o d'assegurament de normes en termes d'intervencions socials.
- *Un centre de control* sobre els problemes i conflictes ètics capaç de produir una lectura de les dificultats sorgides i una anàlisi de la seva condició de resolució i d'impulsar o de dur a terme, mitjançant els interrogants i anàlisis sorgides, uns treballs d'estudi i de recerca.
- *Un centre de visualització* dels diferents espais constituïts i de les formalitzacions elaborades nacionalment o localment, susceptible de subministrar les coordenades i referències quan calgui.

El CSTS podria delegar aquestes funcions a una comissió permanent creada amb aquesta finalitat al seu si. Caldria resumir el paper i el funcionament d'aquesta comissió en un plec de càrrecs. No obstant això, la comissió vol esmentar, en cas que es mantingui aquesta proposta, alguns principis que en considera constitutius:

- Si les modalitats de captació encara no s'han definit, caldria que la comissió, tan bon punt fos possible, es nodrís de les reflexions i treballs desenvolupats localment i no reemplacés mai les possibilitats de tractament intrainstitucional o mitjançant instàncies locals. Aquesta comissió no podria ser un centre de recursos administratiu per als usuaris, ni una cambra de conciliació per als conflictes assalariats/empresaris.
- La composició d'aquesta comissió permanent d'aproximadament una quinzena de membres no hauria de ser una simple emanació de la composició del CSTS. La constituïrien representants d'institucions o de persones de qualitat, tots reconeguts per les seves reflexions i

competències particulars. Els criteris que cal recordar per operar-ne la selecció són la preocupació per l'objectivació, la independència, la pluridisciplinarietat, l'objectivitat, l'obertura.

4. CONCLUSIÓ

En aquesta primera temptativa d'aclariment, em sembla que ens hem de plantejar dues exigències:

- Si és en la dimensió de subjecte envers un altre subjecte que construïm l'ètica de la intervenció social i si, com pretén Aristòtil a *Ètica a Nicòmac*, "l'aporia és la preparació del descobriment", per assolir una posició ètica ens caldria alhora acceptar Pròcustes, "bandoler normalitzador" que és en nosaltres i, en reconèixer la pròpia dimensió d'estat incomplet, no cedir al nostre desig.
- A fi de garantir que el regne de l'ètica no sigui l'últim avatar d'un individualisme en què la pràctica social només revelaria la sola responsabilitat d'un improbable subjecte sobirà, ens caldria oblidar que, en tant que éssers socials, hem d'inscriure les nostres pràctiques en unes referències i unes normes comunes i en un projecte polític que anomenem interès general o bé comú.

Aquest projecte s'ha dut a terme amb el recolzament de la Comunitat Europea.

El contingut d'aquest projecte no reflecteix necessàriament les opinions de la Comunitat Europea, ni implica cap responsabilitat per part seva.